

"StudFiles" <https://studfiles.net/>
 Samsin, A. I. *Osnovy filosofii ekonomiki* [Fundamentals of economic philosophy]. Moscow: YuNITI-DANA, 2003.
 "Teorii tsykliv" [Theories of cycles]. http://stud.com.ua/48726/ekonomika/teoriyi_tsikliv

Tuhan-Baranovskyi, M. I. *Osnovy politychnoi ekonomii* [Fundamentals of Political Economy]. Lviv: Vydav. tsentr LNU im. I. Franka, 2003.

Vikipediia - vilna entsyklopediia. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

УДК 330.35:005.336.4]:316.46

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА

© 2018 ЦИМБАЛ Л. І.

УДК 330.35:005.336.4]:316.46

Цимбал Л. І.

Історичні передумови становлення концепції інтелектуального лідерства

Дослідження теорії лідерства є основою великої кількості наукових праць, але систематичне дослідження концепцій лідерства відсутнє. Трансформація загальних умов господарювання, Четверта промислова революція вимагають нового розуміння сутності лідерства. Проте це неможливо без детального аналізу його еволюції в наукових працях і в рамках концепцій розвитку економічної науки. Відповідно до цього в роботі здійснено систематизацію підходів до розуміння лідерства в сучасній економічній науці, що дозволило виявити три основні підходи до його визначення: лідерство як процес, як результат і як інструмент. Охарактеризовано нові риси лідерського підходу до управління, що стало можливим у результаті аналізу еволюції підходів до розуміння лідерства. Проаналізовані роботи філософів та економістів різних часів дали можливість виокремити основні ідеї, закладені в розуміння «лідерства» в наукових школах і течіях, а також здійснити їх періодизацію. Виокремлено особливості розуміння «лідера» та його ролі в суспільстві на різних етапах розвитку економіки.

Ключові слова: лідерство, інтелектуальне лідерство, концепція інтелектуального лідерства, еволюція лідерства.

Табл.: 2. **Бібл.:** 31.

Цимбал Людмила Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: l.tsimbal@ukr.net

УДК 330.35:005.336.4]:316.46

Цимбал Л. И. Исторические предпосылки становления концепции интеллектуального лидерства

Исследование теории лидерства является основой большого количества научных работ, но систематическое исследование концепций лидерства отсутствует. Трансформация общих условий хозяйствования, Четвертая промышленная революция требуют нового понимания сущности лидерства. Однако это невозможно без детальное анализа его эволюции в научных трудах и в рамках концепций развития экономической науки. В соответствии с этим в работе осуществлена систематизация подходов к пониманию лидерства в современной экономической науке, что позволило выявить три основных подхода к его определению: лидерство как процесс, как результат и как инструмент. Охарактеризованы новые черты лидерского подхода к управлению, что стало возможным в результате анализа эволюции подходов к пониманию лидерства. Проанализированные работы философов и экономистов разных времен позволили выделить основные идеи, заложенные в понимание «лидерства» в научных школах и течениях, а также осуществить их периодизацию. Выделены особенности понимания «лидера» и его роли в обществе на разных этапах развития экономики.

Ключевые слова: лидерство, интеллектуальное лидерство, концепция интеллектуального лидерства, эволюция лидерства.

Табл.: 2. **Библ.:** 31.

Цимбал Людмила Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: l.tsimbal@ukr.net

UDC 330.35:005.336.4]:316.46

Tsymbal L. I.

The Historical Preconditions for the Formation of Concept of Intellectual Leadership

Research on leadership theory is the basis for a large number of scientific works, but there is no systematic study on leadership concepts. Both the transformation of general business environment and the Fourth Industrial Revolution require a new understanding of the essence of leadership. However, this is impossible without a detailed analysis of its evolution in scientific works and within the framework of the concepts of development of economic science. Accordingly, the publication systematized approaches to understanding leadership in modern economic science, which helped to identify three main approaches to its definition: leadership as a process, as a result, and as an instrument. New features of leadership approach to management are characterized, which is possible as a result of analysis of evolution of the approaches to understanding of leadership. The analyzed works of philosophers and economists of different times have allowed to allocate the basic ideas laid down in the understanding of «leadership» in scientific schools and movements, and also to carry out their periodization. Peculiarities of the understanding of «leader» and his role in the society at different stages of economic development have been allocated.

Keywords: leadership, intellectual leadership, conception of intellectual leadership, evolution of leadership.

Tbl.: 2. **Bibl.:** 31.

Tsymbal Liudmyla I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: l.tsimbal@ukr.net

Трансформація загальних умов господарювання під впливом глобалізації та становлення знаннєвої економіки супроводжується загостренням конкурентної боротьби на всіх рівнях, швидкою зміною конкурентних позицій, значним розшаруванням конкурентного середовища, зміною правил і методів ведення конкуренції. За умов посилення взаємозалежності і взаємопроникнення національних економік ці нові тенденції вимагають від різнорівневих суб'єктів глобальної економіки особливої уваги до нових явищ, перегляду місця та ролі багатьох економічних та управлінських процесів. В сучасних висококонкурентних умовах важливим завданням для країн світу стає не просто досягнення економічного розвитку, а й досягнення лідерських позицій, які самі собою вже виступають інструментом конкурентної боротьби. Виявлення лідерства стає важливим як серед окремих особистостей (в політиці, ділових та інших колах), так і на рівні компаній і національних економік. В сучасному контексті суттєво змінюється розуміння лідерства, яке сприймається значно ширше, ніж психологічний феномен, лідерство стає елементом процесу управління колективом та, як засвідчує практика, все більше переходить у площину економічного аналізу на різних рівнях суспільного устрою. Лідерство стає конкурентною перевагою і не лише метою, а й інструментом конкуренції, здатним приносити ще більші здобутки.

Теорії лідерства широко висвітлюються в науковій літературі. Так, дослідження лідерства є предметом роботи Ж. Блонделя, Х. Оуена, В. Хождсона, Н. Газзарда, П. Сенге, Л. Едінгера, А. Макфарлана, К. Бланшара, С. Філоновича, О. Саврука, Л. Даунтона, Р. Еджмена, Т. Кочубей, А. Семенова, Ф. Бейлі, П. Дракера, Е. Демінга та ін. Проте лідерство та форми його прояву характеризується ще в роботах Платона, Арістотеля, Макіавеллі та інших філософів, що актуалізує питання системного дослідження теорії лідерства.

Мета дослідження полягає у дослідженні історичних передумов становлення концепції інтелектуального лідерства

Сучасні умови господарювання, зміна конкурентних позицій, зміна правил і методів ведення конкурентної боротьби призводять до необхідності перегляду місця та ролі багатьох економічних та управлінських процесів. Ці процеси, а також посилення взаємозалежності і взаємопроникнення національних економік знайшло своє відображення у розшаруванні конкурентного середовища. Класично світовими лідерами визначається обмежена кількість суб'єктів. Ці процеси ми можемо спостерігати як на рівні окремої особистості, що знаходить прояв у політичних процесах, так і на рівні компаній та національних економік. В цих процесах змінюється сутність поняття «лідерство», яке стає конкурентною перевагою і не лише метою, а й інструментом. Класично лідерство сприймається як психологічний процес або результат діяльності, проте лідерство стає елементом процесу управління колек-

тивом та, як засвідчує практика, все більше переходить у площину економічного аналізу на різних рівнях суспільного устрою. Перехід до шостого технологічного укладу відбувається разом із виокремленням нових чинників і факторів конкурентоспроможності компанії чи країни, в основі яких лежить інтелект, застосування новітніх досягнень та технологій. У таких умовах проблема лідерства набуває нового сенсу та потребує дослідження його природи, форм проявів у сучасних умовах і на різних рівнях його реалізації.

Домінуючою тенденцією економічного розвитку на початку третього тисячоліття є перехід на нові основи господарської діяльності. Економічна глобалізація знаходить своє втілення в посиленні взаємопроникнення та взаємопереплетеності національних економік з одного боку, а з іншого – у посиленні процесів регіоналізації та інтеграції. Основою цих процесів стає інтелектуалізація, яка забезпечує ефективне підключення національних економік до процесів транснаціоналізації та включення до інноваційних хвиль.

Перехід до шостого технологічного укладу відбувається разом з виокремленням нових чинників і факторів конкурентоспроможності компанії чи країни. Причому ці чинники пов'язані не просто з людськими ресурсами, в основі їх знаходиться інтелектуальна діяльність, її результати у вигляді новітніх досягнень і технологій та їх застосування. Вагомість інтелектуальної складової лідерства набуває нового сенсу в сучасних умовах, що потребує дослідження її природи та форм прояву на різних рівнях.

Лідерство в його сучасному розумінні перестає бути об'єктом вивчення лише в межах психології та менеджменту. Змінюється природа лідерства, а отже, і його роль в сучасному середовищі. Неоднозначність поняття «лідерство», його прояви в сучасному економічному середовищі викликають необхідність вивчення цих питань виходячи з нових умов його реалізації.

Виклики сучасної глобалізації, зумовлені надзвичайним загостренням та ускладненням конкуренції, становленням суспільства знань, поширенням ІКТ, вносять свої корективи у прояв лідерства. Особливостями лідерства на сучасному етапі стають можливості до змін і реалізація потенціалу в умовах становлення економіки знань.

Більшість підходів до визначення лідерства на сучасному етапі характеризується виокремленням лише індивідуального рівня. Лідерство розглядається виключно як прояв особистісної діяльності, причому поза увагою науковців залишається його економічна складова та характеристика економічних наслідків проявів лідерських якостей.

В науковій літературі ми можемо знайти велику кількість підходів до лідерства як прояву особистісної діяльності. Загалом слід виділити кілька основних підходів до визначення поняття «лідерства». В першу чергу, найчастіше лідерство розглядається як процес. Проте зустрічаємо розуміння лідерства і як результату, і як інструменту діяльності (табл. 1).

Систематизація підходів до розуміння лідерства в сучасній економічній науці

	Представник наукової школи	Сутність лідерства
Лідерство як процес	Ж. Блондель	Влада, що спрямована згори-донижу та реалізується лідером-особистістю. «Лідерство-влада, яка здійснюється одним чи кількома індивідами» [2]
	Х. Оуен, В. Ходжсон, Н. Газзард	Суть лідерства в спробах людини кинути виклик навколишній дійсності та змінити її [21]
	П. Сенге	Лідерство як інструмент розвитку потенціалу та побудови спільноти [25]
	В. Кац, Л. Едінгер	Лідерство розуміється як вплив, який характеризується постійністю, широтою, пріоритетністю та авторитетністю [4; 5]
	А. Макфарлан	Лідерство розглядається з точки зору впливу на групу як природний процес, що може змінювати поведінку людей для загального ефекту [6]. Також лідерство може проявлятися через неформальний, психологічний вплив
	К. Бланшар	Лідерство – це управління на більш високому рівні, процес досягнення значущих результатів при дії з повагою, турботою та чесністю заради добробуту всіх учасників [10, С. 13–14]
	С. Філонович	Лідерство як процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи чи колективу, обумовлені індивідуальною ініціативою її членів [30; 29]
	О. Саврук	Лідерство як процес організації міжособистісних відносин у групі, а лідер визначається як суб'єкт управління цим процесом [24]
Лідерстві як результат	Л. Даунтон	Лідерство як управлінський статус, керівна посада. «Положення в спільноті, яке характеризується здатністю людини, що займає цю посаду, скеровувати та організувати колективну поведінку деяких чи всіх його членів» [3]
	Р. Еджмен	Охарактеризував лідерство «як висоту, на яку ... треба плигнути» [13, с. 22]
	Т. Кочубей, А. Семенов	Результат взаємодії членів малої групи в конкретний часовий проміжок, на який впливає як наявність тих чи інших якостей або їх сукупності у її членів, так і їх прояв у конкретній ситуації, а також взаємний вплив наявних якостей і конкретної ситуації [14]
Лідерство як інструмент	Л. Даунтон, Ф. Бейлі	Поширеним є також розуміння лідерства через його роль в інноваційних процесах. Прийняття рішень відбувається через нові, оригінальні рішення. Лідери виступають суб'єктами не тільки влади та впливу, а й новаторами [1; 3]
	П. Дракер	Лідерство як бачення
	Е. Демінг	Лідерство як «пусковий механізм роботи системи якості, без нього така система скоріше фікція, ніж реальність» [13, с. 22]

Джерело: систематизовано автором.

З огляду на таке різноманіття підходів і визначень, безсумнівно залишається увага до цієї проблеми в різних сферах науки та практичної діяльності. Однак, напевно, найбільший інтерес до лідерства спостерігається в теорії сучасного менеджменту. Поширеним є підхід до визначення лідерства як особливого управління, власне – управління вищого рівня. Фактично з економічної точки зору лідерство розглядається як процес, який спрямований на підвищення ефективності зі збереженням цілісності системи.

На нові риси лідерського підходу до управління вказує Р. Дафт: «опора на контроль і жорсткість (притаманні старій парадигмі управління) виявляються менш ефективними, ніж мотивація і мораль (притаманні лідерству)» [21, с. 24].

Еволюційно поняття «лідерства» зазнало багато змін. Проте розширення його значення відбулося вже в XIX–XX ст. Історична ретроспектива підтверджує, що розуміння лідерства змінювалось відповідно до зміни соціального та суспільного устрою.

Теорія лідерства досліджувалась ще з античних часів. В працях Платона, Геракліта, Демокріта визначається лідерство як форма прояву особливостей індивіда або групи індивідів. Так, у роботах Геракліта (VI–V ст. до н. е.) зустрічається думка, що влада повинна належати меншості, яку він визначав як «кращі», які «... віддають перевагу одному з усього і вічну славу тлінному» [8, с. 24].

Ксенофонт Колофонський (VI–V ст. до н. е.) визначав лідера в образі героя, монарха, Бога. Демокрит лідера уявляв не лише як героя чи Бога, а і як мислителя чи філософа. Фактично підтверджується теза, що лідерство може бути проявом набутих людиною знань у процесі розумової діяльності та самовдосконалення.

Подібної думки притримується і Антіфон (V ст. до н. е.), в працях якого висувається теза про договірні умови функціонування громадянського суспільства та рівність усіх.

Сократ, своєю чергою, не підтримує думку про природну рівність людей, а лідерство визначає як ви-

важене керівництво. Платон (V–IV ст. до н. е.) зазначає нерівність людей і апіорі мудрість правителів [22, с. 194]. Особлива мудрість полягає у здатності лідера до самопожертви і визначається як концепція «служіння». «Саме страшне покарання для того, хто не бажає правити, – підкорюватися тому, хто гірше тебе. Я думаю, що страх опинитися в такій ситуації змушує достойних людей, наділених владою, правити іншими» [23, с. 347].

Близької думки притримувався і Аристотель, який пояснює лідерство особистісними якостями самого лідера. Концепція «служіння» в його розумінні передбачає «... вчинки, що здійснюються відповідно до чеснот, не тоді... коли володіють цими якостями, але коли здійснення цих вчинків має відомі якості – поперше, воно свідоме; по-друге, обрано навмисно і заради самого вчинку; і по-третє, воно впевнене і стійке» [7, с. 441].

Більшість античних філософів розглядають лідерство в площині політики, і лідери визначаються як громадські діячі, політики, монархи. При цьому в своїх роботах Аристотель виділяє лідера загалом та великого лідера. Якщо лідер здатен вести за собою, то великий лідер володіє специфічними рисами [7, с. 130].

У Середньовіччя превалує теорія особистісних якостей і лідерство визначається лише як природне право лідера. Наприклад, у роботах Августина відзначається роль церкви та лідера як людини «небесної».

В роботах Фоми Аквінського монархія визначається як найкраща форма правління, демократія ж тяжіє до тиранії [8]. Роль лідера, державного діяча визначається як роль Бога на землі. В його працях робляться спроби розділити владу теологічну та політичну із однозначним превалюванням першої над другою. Загалом погляди середньовічних мислителів на лідерство продовжують ідеї давногрецьких мислителів і розвивають тезу щодо духовного лідерства [27; 28; 31].

В епоху Відродження роль лідера змінилася, що пов'язано зі зміною світогосподарського устрою, структурою та масштабами діяльності. Роль лідера, його особливості та риси особистості виділяються в роботах Еразма Ротердамського, Томазо Кампанеллі та Ніколо Макіавеллі. В них відзначаються характеристики «ідеального» лідера, покликаного впорядковувати соціальну систему. Переважна більшість думок орієнтована на монархію та авторитарну владу [19, с. 425; 18, с. 407].

Уявлення Аристотеля про управління як природну властивість і характеристики обмеженої групи людей висвітлювалися і в роботах Андрія Курбського, Феофана Прокоповича та Василя Татищева.

Проте в цей час з'являються думки, які заперечують абсолютизацію влади монарха як намісника Бога на землі. Так, Джон Локк зазначав, що «для кожної людини, що знаходиться в громадському суспільстві, не може бути виключень із законів цього суспільства» [18].

Шарль де Монтеск'є розвивав цю тезу у своїй роботі, заперечуючи рабство як форму наслідування лі-

дерів, адже лідер «повинен підкорювати, а не накидати пута на розум» [20, с. 335].

Франсуа Марі Вольтер продовжив ідеї античних мислителів щодо природного права монархів на управління і, крім того, відзначав роль мислителів, філософів, науковців у розвитку суспільного устрою [11, с. 115].

Ідея монарха-лідера знайшла продовження в роботах Георга Гегеля, де висловлюється думка про великих людей як історичних особистостей, героїв, які керуються вищим благом нації [26].

Томас Карлейль у своїй роботі «Герої, шанування героїв та героїчне в історії» визначив характеристики героя-лідера та проаналізував філософську еволюцію героя від намісника Бога на землі і до героя-мислителя [12].

В XIX ст. лідерство стало основою досліджень значної кількості філософів і соціологів. Образ лідера знову змінюється, що пов'язано зі зміною суспільного устрою. Розуміння «героя» розширюється до уміння управляти, скеровувати маси на задумані справи. Вже в працях Фрідріха Ніцше в кінці XIX ст. визначається лідер як щось відмінне від натовпу, формується концепція «надлюдини», в якій «творець» перемагає і перевищує свою «тваринну» «природну» частину. Чезаре Ламброзо в своїх роботах обґрунтував необхідність лідерства для консервативного суспільства, а власне лідерство визначав як патологію [16]. Френсіс Гальтон висував ідеї щодо спадковості якостей особистості і талантів, в тому числі і лідерського [9]. Габріель Тард та Гюстав Лебон у своїх роботах притримувалися думки щодо можливості будь-якого стати вище натовпу, проте лідер у цьому випадку має володіти певними характеристиками: бути рішучим, енергійним, вміти переконувати і не надто відрізнятись від самого натовпу [17].

Загалом еволюція розуміння лідерства зосереджена на розумінні індивідуального лідерства, особливостей особистості лідера та можливості його реалізації (табл. 2).

Таким чином, вже у XIX ст. розуміння лідерства розширюється і переходить від формальної влади до лідерів-індивідуалістів, коло реалізації лідерства розширюється. На арену лідерства активно виходять науковці, мислителі, дослідники та ін.

Економічне підґрунтя розуміння лідерства в більшості теорій абсолютно відсутнє, і лідерство розглядається як соціальний феномен, сутність якого полягає у спрямуванні процесів і формуванні загального розуміння. Проте в економічній науці розуміння лідерства стає предметом дослідження не лише в теоріях менеджменту, а і в загальній економічній теорії при вивченні проблем підприємництва, конкурентоспроможності, міжнародної економіки, глобалістики.

Наявність економічних наслідків проявів лідерства, конкурентна боротьба, нові ринкові умови та способи діяльності сформували необхідність виокремлення лідерства на новому рівні. Ускладнення суб'єктної основи лідерства знаходить прояв у виділенні таких основних видів, як індивідуальне й інституційне (або організаційне) лідерство. Суб'єктом прояву індивідуаль-

Еволюція концепції лідерства

Періодизація	Представники наукової течії	Основі ідеї, закладені в розуміння «лідерства»
VI–V ст. до н. е.	Платон Геракліт Демокрит Аристотель Ксенофонт Колофонський Фома Аквінський	Лідерство розглядається як форма прояву особливостей індивіда чи групи індивідів Може бути проявом набутих людиною знань у процесі розумової діяльності і самовдосконалення Лідер в образі героя
	Антифон	Допускаються договірні відносини й умови функціонування суспільства
I–XIV ст. н. е.	Августин Франциск Ассизський Тома Кемпійський Йоган Таулер Йоган Ван Рейсбрук	Лідер та церква нерозривно пов'язані між собою Самовдосконалення лідера через смирення та усвідомлення Божого вчення
XIV–XVI ст.	Еразм Ротердамський Томазо Кампанеллі Ніколо Макіавелі Фома Аквінський	Лідерство в рамках монархії та авторитарної влади Демократія розглядається як можливість переходу до тиранії Духовне лідерство
XVII ст.	Франсуа Марі Вольтер Шарль де Монтескьє Георг Гегель Карлейль Томас	Культивується образ лідера-монарха, який керується вищим благом нації Лідерство може набувати форми просвітництва Лідерство та формальна влада відділяються один від одного
XIX ст.	Фрідріх Ніцше Чезаре Ламброзо Френсіс Гальтон Габріель Тард Гюстав Лебон	Лідер-натхненник, який спрямовує, скеровує, направляє і надихає Можливість будь-кого зайняти лідерські позиції Наявність специфічних рис задля реалізації лідерства Можливості до лідерства як індивіда, так і групи людей

Джерело: систематизовано автором.

ного лідерства стає окрема особистість, яка впливає як на себе, так і на інших людей. Суб'єктом інституційного лідерства виступає організація, що здійснює вплив і на саму себе, і на інші організації. Такий підхід відображає поділ людської діяльності на особистісну та соціально-групову, що обґрунтовується у працях Кременя В. Г. [15, с. 31].

Проте у більшості моделей успішного лідерства не враховується показник «інтелект» як критерій оцінки діяльності. На наш погляд, у сучасних умовах можна говорити і про такий різновид лідерства, як інтелектуальне лідерство, яке відноситься не тільки до сфери інтелектуальної діяльності. В умовах становлення постіндустріального суспільства аксіомою вже вважається визнання того факту, що проривний розвиток країн та окремих суб'єктів (корпорацій, університетів та ін.) забезпечується не стільки наявністю ресурсів, скільки технологіями їх використання, у тому числі і з метою продукування якісно нових продуктів і послуг. У сучасному світі країна-лідер – це насамперед інтелектуальний центр, який є інтегратором, ініціатором і організатором активних дій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, становлення інтелектуального лідерства в процесі еволюції відображається в значній кількості наукових теорій та концепцій. Інтелектуальне лідерство найчастіше розглядається на рівні індивіда, проте в сучасних умовах структура суб'єктів ускладнюється, що потребує подальшого вивчення.

Лідерство, засноване на знаннях та інтелекті, є об'єктом вивчення значної кількості наукових робіт, проте не отримало свого теоретичного узагальнення. В процесі еволюції розуміння лідерства змінилося: від лідера-монарха до багатоаспектного поняття, що охоплює всі види діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Bailey F. Stratagems and Spoils: A Social Anthropology of Politics. New York : Schocken Books, 1969.
2. Blondel J. Political Leadership: Towards a General Analysis. London – Beverly Hills – New Delhi : SAGE Publications, 1987.
3. Downton L., Rebel Jr. Leadership Commitment and Charisma in the Revolutionary Process. N.Y. – London : [s. n.], 1973. 220 p.

4. Edinger L. Political Leadership in Industrialized Societies: Studies in Comparative Analysis. New York : Wiley, 1967.

5. Katz D. Pattern of Leadership // Handbook of Political Psychology / J. Knutson (ed.). San Francisco : Jossey – Bass, 1973. P. 203–233.

6. McFarland A. Power and Leadership in Pluralist Systems. Stanford : Stanford University Press, 1969.

7. Аристотель. Политика // Древнегреческая философия: от Платона до Аристотеля. М. : АСТ ; Харьков : Фолио 2003. С. 441–699.

8. Асмус В. Ф. Античная философия. М. : Высшая школа, 2005. 400 с.

9. Бендас Т. В. Психология лидерства : учеб. пособие. СПб. : Питер, 2009. 448 с.

10. Бланшар К. Лидерство: к вершинам успеха. СПб. : Питер, 2008. 368 с.

11. Вольтер Ф. М. Философские сочинения / отв. ред. В. Н. Кузнецов. М. : Наука, 1988. 751 с.

12. Карлейль Т. Герои, почитание героев и героическое в истории. СПб. : Издание В. И. Яковенко, 1908. 264 с.

13. Керівник: лідер і менеджер. Підручник для директора. 2004. № 5–6. 120 с.

14. Кочубей Т., Семенов А. Сучасні теорії лідерства: теоретичний аспект. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2012. № 40. С. 176–184.

15. Кремень В. Г., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Філософія управління. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 524 с.

16. Ламброзо Ч. Гениальность и помешательство. СПб., 1892. 182 с.

17. Лебон Г. Психология народов и масс. Челябинск : Социум, 2010. 378 с.

18. Локк Дж. Два трактата о правлении // Сочинения : в 3 т. Т. 3 / Дж. Локк. М. : Мысль, 1988. С. 137–405.

19. Макиавелли Н. Государь и Рассуждения на первые три книги Тита Ливия. СПб. : Издание Русской книжной торговли, 1869. 503 с.

20. Монтескье Ш. Избранные произведения. М. : Госполитиздат, 1955. 803 с.

21. Оуэн Х., Ходжсон В., Газзард Н. Призвание – лидер: полное руководство по эффективному лидерству. Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. 384 с.

22. Платон. Диалоги. СПб. : Азбука, 2000. 448 с.

23. Платон. Законы / под. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. М. : Мысль, 1999. 832 с.

24. Саврук О. Ю. Стилі керівництва, сутність та характерні риси. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 640 : Проблеми економіки та управління. С. 387–393.

25. Сенге П., Клейнер А., Робертс Ш., Росс Р. Танец перемен: новые проблемы самообучающихся организаций. М. : Олимп-Бизнес, 2003. 624 с.

26. Сергеева С. Эволюция философских идей и концепций лидерства. Армия и общество. 2013. № 1 (13). С. 13–15.

27. Тома Аквінський. Коментарі до Аристотелевої «Політики» / передм. В Котусенка. Київ : Основи, 2000. 794 с.

28. Тома Кемпійський. Наслідкування Христа. Львів : Свічадо, 1996. 312 с.

29. Філатова Л. С. Новохацька Л. В. Теоретичні аспекти теорій лідерства крізь призму ефективного лідерства. ЕКОНОМІКА: реалії часу. 2014. № 3 (13). С. 64–69. URL: <http://oaji.net/articles/2015/2071-1434530715.pdf>

30. Филонович С. Р. Теории лидерства в менеджменте: история и перспективы. Российский журнал менеджмента. 2003. № 2. С. 3–24.

31. Франциск Ассизский. Наставления // Антология средневековой мысли : в 2 т. Т. 2 / под ред. С. С. Неретиной. СПб. : РИГИ, 2002. 635 с.

REFERENCES

- Akvinskyi, T. *Komentari do Arystotelevoi «Polityky»* [Comments on Aristotle's "Politics"]. Kyiv: Osnovy, 2000.
- Aristotel. "Politika" [Policy]. In *Drevnegrecheskaya filosofiya: ot Platona do Aristotelya*, 441-699. Moscow : AST; Kharkov : Folio, 2003.
- Asmus, V. F. *Antichnaya filosofiya* [Ancient philosophy]. Moscow: Vysshaya shkola, 2005.
- Assizkiy F. "Nastavleniya" [Instructions]. In *Antologiya srednevekovoy mysli*, vol. 2. St. Petersburg: RIGI, 2002.
- Bailey, F. *Stratagems and Spoils: A Social Anthropology of Politics* New York: Schocken Books, 1969.
- Bendas, T. V. *Psikhologiya liderstva* [Psychology of leadership]. St. Petersburg: Piter, 2009.
- Blanshar, K. *Liderstvo: k vershinam uspekha* [Leadership: to the heights of success]. St. Petersburg: Piter, 2008.
- Blondel, J. *Political Leadership: Towards a General Analysis* London - Beverly Hills - New Delhi: SAGE Publications, 1987.
- Downton, L., and Rebel, Jr. *Leadership Commitment and Charisma in the Revolutionary Process* New York - London, 1973.
- Edinger, L. *Political Leadership in Industrialized Societies: Studies in Comparative Analysis* New York: Wiley, 1967.
- Filatova, L. S. Novokhatska L. V. "Teoretychni aspekty teorii liderstva kriz pryizmu efektyvnoho liderstva" [Theoretical aspects of leadership theories through the prism of effective leadership]. EKONOMIKA: realii chasu. 2014. <http://oaji.net/articles/2015/2071-1434530715.pdf>
- Filonovich, S. R. "Teorii liderstva v menedzhmente: istoriya i perspektivy" [Theories of leadership in management: history and prospects]. *Rossiyskiy zhurnal menedzhmenta*, no. 2 (2003): 3-24.
- "Kerivnyk: lider i menedzher" [Leader: Leader and Manager]. *Pidruchnyk dlia dyrektora*, no. 5-6 (2004).
- Karleyl, T. *Geroi, pochitaniye geroyev i geroicheskoye v istorii* [Heroes, veneration of heroes and heroic in history]. St. Petersburg: Izdaniye V. I. Yakovenko, 1908.
- Katz, D. "Pattern of Leadership" In *Handbook of Political Psychology*, 203-233. San Francisco: Jossey - Bass, 1973.
- Kempiyskiy, T. *Nasliduvannia Khrysta* [Immortality of Christ]. Lviv: Svichado, 1996.
- Kochubei, T., and Semenov, A. "Suchasni teorii liderstva: teoretychni aspekt" [Modern Leadership Theories: The Theoretical Aspect]. *Psikhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, no. 40 (2012): 176-184.
- Kremen, V. H., Pazynich, S. M., and Ponomaryov, O. S. *Filosofia upravlinnia* [Philosophy of management]. Kharkiv: NTU «KhPI», 2008.
- Lambrozio, Ch. *Genialnost i pomeshatelstvo* [Genius and insanity]. St. Petersburg, 1892.
- Lebon, G. *Psikhologiya narodov i mass* [Psychology of peoples and masses]. Chelyabinsk: Sotsium, 2010.
- Lokk, Dzh. "Dva traktata o pravlenii" [Two treatises on the government]. In *Sochineniia*, vol. 3, 137-405. Moscow: Mysl, 1988.
- Makiavelli, N. *Gosudar i Rassuzhdeniya na pervyye tri knigi Tita Liviya* [Sire and Reasonings on the first three books of Titus Livia]. St. Petersburg: Izdaniye Russkoy knizhnoy trgovli, 1869.
- McFarland, A. *Power and Leadership in Pluralist Systems* Stanford: Stanford University Press, 1969.
- Monteske, Sh. *Izbrannyye proizvedeniya* [Selected works]. Moscow: Gospolitizdat, 1955.

Ouen, Kh., Khodzhson, V., and Gazzard, N. *Prizvaniye - lider: polnoye rukovodstvo po effektivnomu liderstvu* [Calling-Leader: A comprehensive guide to effective leadership]. Dnepropetrovsk: Balans Biznes Buks, 2005.

Platon. *Dialogi* [Dialogues]. St. Petersburg: Azbuka, 2000.

Platon. *Zakony* [Laws]. Moscow: Mysl, 1999.

Savruk, O. Yu. "Styli kerivnytstva, sutnist ta kharakterni rysy" [Steps of leadership, essence and characteristics]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, no. 640 : Problemy ekonomiky ta upravlinnia (2009): 387-393.

Senge, P. et al. *Tanets peremen: novyye problemy samoobuchayushchikhsya organizatsiy* [Dance of change: new problems of self-learning organizations]. Moscow: Olimp-Biznes, 2003.

Sergeyeva, S. "Evolutsiya filosofskikh idey i kontseptsiy liderstva" [Evolution of philosophical ideas and concepts of leadership]. *Armiya i obshchestvo*, no. 1 (13) (2013): 13-15.

Volter, F. M. *Filosofskiye sochineniya* [Philosophical writings]. Moscow: Nauka, 1988.